

Cristòfor Colom i el regne català de Sicília

Autor: Jordi Bilbeny
Data de publicació: 16-05-2019

Els historiadors italians asseguren que En Cristòfor Colom coneixia l'illa de Sicília, perquè els sicilians eren els seus compatriotes. Però, atès que Sicília era un regne vinculat a la monarquia catalana, no seria que En Colom també el coneixia en tant que compatriota català? Nou article d'En Jordi Bilbeny.

És de tothom sabut que En Cristòfor Colom va demanar als Reis Catòlics, a canvi de descobrir les terres del Nou Món i de posar-les sota llur Corona, els títols d'Almirall, Virrei i Governador General[1]. Atès que, a més a més, ningú no ha posat mai en dubte que li fossin efectivament concedits a la seva tornada a Barcelona, això pressuposa que En Colom havia de tenir un passat militar i polític, amb total coneixement de les lleis i les constitucions de Catalunya, i indica que, amb molta probabilitat, havia d'haver exercit un o diversos càrrecs de govern, vinculats al Consell reial.

Ara bé: a les llistes de lloctinents i virreis que proporcionen En Lalinde Abadia pel Principat, Rosselló i Cerdanya[2]; la Josefina Mateu pel Regne d'Aragó[3] i Sardenya[4]; En Francesc Sevillano per Mallorca[5]; la Maria Mercè Costa, per Sicília[6], i al llistat de "Lloctinents del Regne de València", que ens ofereix En Francesc Pérez Moragon[7], no hi apareix cap Colom. La qual cosa no impedia al Descobridor demanar-ne el càrrec –car ho feia perquè se li concedís com a premi o ascens militar per una descoberta geogràfica–, sempre que n'hagués exercit un de semblant i estigués ja avesat a la seva administració, amb una experiència provada.

Que un governador coroni la seva carrera política amb el càrrec de virrei no és una dinàmica aliena als Estats catalans, puix tenim constància que "el títol de «virrei» és cobdiciat pels Governadors de Sardenya"[8] i que el governador d'Aragó, Joan de Moncayo, serà nomenat nou virrei de Sicília al gener de 1459[9]. Si, endemés, sabem per En Víctor Ferro, que el Governador (o sigui, el portantveus de general governador), té amplis poders per administrar justícia, amb potestat d'aplicar la pena capital; que aquest càrrec presenta concomitàncies amb el de governador general i, en teoria, n'era el seu substitut[10]; si el governador també era el substitut eventual d'altres jutges i del virrei; càrrec que

exercia “quan, mort el sobirà, cessaven els poders del lloctinent general o quan aquest mancava, era legalment impedit o s’havia absentat de Catalunya”[11]; i si, finalment, ens adonem que “els portantveus eren, en llur actuació normal, perfectament compatibles amb el lloctinent”[12] i que exercien “si no la totalitat, sí la major part de les seves atribucions, assegurant la continuïtat de l’administració de la justícia i garantint l’ordre públic”[13], no serà gens dificultós comprendre que En Colom demanés, tal com sembla que va fer, l’ofici de virrei per complementar i donar continuïtat natural al càrrec previ de governador, que ja exercia.

És En Colom mateix, davant de les calúmnies que li havien alçat els seus enemics a la Cort, que escrivia a Na Joana de Torres, institutriu del Príncep Joan: “Déu és just i ha de fer que se sàpiga el què i el com. Allà em jutgen com a Governador que anà a Sicília o ciutat o vila posada en regiment i on les lleis es poden guardar per complet”[14].

A més d’aquesta afirmació, que ens explicita sense cap mena d’ambages que va anar a Sicília com a Governador, a exercir-hi aquest càrrec, exercint-lo o bé com a conseqüència d’haver-lo exercit, ell mateix té un coneixement prou general de l’illa, que hi deixa entendre una presència tangible.

Així, al Diari de Bord, anota, el diumenge 29 d’octubre, en descriure una illa prop de Cuba: “És plena de muntanyes molt formoses, encara que no són molt grans de llargada, però altes; i tota l’altra terra és alta, de la manera de Sicília”[15].

Conformement, a la Relació del Segon Viatge, al 14 de novembre de 1493, escriu: “Juntament amb l’illa de Santa Úrsula i [de] les Onze Mil Verges, vaig trobar una altra illa, de la qual no vaig veure salvat la part d’ella del nord amb aquell de ponent, mes, segons el meu albir, major que Sicília i de les majors terres i de les mes formoses, i així de la mateixa faiçó, a la qual vaig donar el nom de Sant Joan Baptista”[16].

I, al Memorial que, l’any següent de 1494 adreçarà a l’Antoni de Torres, li diu que a les noves terres americanes, on “així el blat com el vi neixen molt bé, però cal esperar-ne el fruit, el qual, si serà tal com mostra la prestesa de néixer del blat i d’alguns pocs sarments que s’hi posaren”[17], està convençut que “aquí [a les Índies] no n’hi haurà menys que a Andalusia ni Sicília, ni en les canyes de sucre, que unes poques que es plantaren han pres”[18].

El seu coneixement del Regne de Sicília es torna a manifestar a la Carta que adreçarà als reis al 1495, car, en parlar de l’illa de Jamaïca, els exposa “que és la més formosa que els ulls hagin vist. No és muntanyosa, i sembla que la terra arriba al cel; i és molt gran i major que Sicília, que té de vogi vuit-centes llegües”[19]. Dins aquesta mateixa Carta, i referint-se de nou a l’illa de Jamaïca, tornarà a escriure, més endavant, “que és de molt bella faiçó, així de la meitat d’una sidra que s’obri del peu a la flor, i és més llarga d’orient a occident que ample de septentrió a l’austre, així com són totes les illes que aquí a les Índies he trobat. És major que Sicília i [té] molta més terra, perquè és altíssima i tota profitosa i molt millor en la fertilitat”[20].

Així mateix, en un fragment d’un altre text seu, que la Varela situa cronològicament entre el 1498 i el 1500, hi diu que “a Castella i Portugal i Aragó i Itàlia i Sicília i les illes de Portugal i d’Aragó i les Canàries gasten molts esclaus”[21].

Finalment, l’anomenat Pere Màrtir d’Anguera, a les seves Dècades, en resumir els escrits d’En Colom, ens informa, referent a l’illa de Jamaïca, “que aquesta illa és més llarga i més ampla que Sicília”[22]. Comparació que també recull En Simó Verd a les cartes que va enviar sobre el segon viatge colombí, puix escriu: “En tres setmanes arribaren a les illes dels caníbals i allí es deturaren alguns dies, i després partiren per anar a cercar l’Espanyola. Navegant, mai no perderen de vista una o altra illa, i en trobaren una de grossa –diuen que és com la [de] Sicília– i baixaren a terra”[23]. Per tant, d’ambdues descripcions es desprèn que En Colom no tan sols coneixia una part o una altra determinada de l’illa, sinó que, en comparar el seu vogi amb el de l’Espanyola, ens està dient que en coneix tot el perímetre.

I, encara, En Ferran Colom, en resumir-nos el primer viatge de descoberta a la seva Història de l’Almirall, ens diu, referint-se a la nit del divendres 24 d’agost, que l’Almirall “passà aquella nit prop de Tenerife, de la qual muntanya es veien sortir flames grandíssimes, de la qual cosa es meravellà la seva gent; [ell] els donà a entendre el fonament i la causa d’aquest foc, comprovant-ho tot amb l’exemple del mont Etna de Sicília i d’altres moltes muntanyes on es veia el mateix”[24].

El paràgraf ha estat analitzat per En José Luis Comellas, el qual ha atribuït l’erupció que van veure aquells primers expedicionaris transatlàntics al Teide[25]. I, a més de creure que “l’erupció fou perfectament possible, i en aquest sentit cal considerar el diari colombí una font històrica per datar el fet”[26], exposa que “En Colom, que coneixia el Vesubi, l’Etna i, molt probablement l’Stromboli, aprofità l’ocasió per donar una petita lliçó sobre volcans”[27]. Ara bé: com que l’Stromboli, i l’Etna són a Sicília; i el Vesubi a Nàpols, és evident que En Colom tenia un coneixement geogràfic pregon d’aquests dos regnes vinculats a la Casa Reial catalana.

Pel que fa a Sicília, En Vicens i Vives ens confirma la seva posició de considerar “l’illa de Sicília com una mera dependència de la Corona catalanoaragonesa”[28] i ens mostra el seu convenciment més íntim que els mercaders catalans “es compenetraren de tal manera amb els interessos comercials de la seva nova llar, que llavors «Sicília i Catalunya formaren quasi un sol regne»”[29]. I rebla: “La reincorporació de Sicília al tron reial aragonès preparada per Pere el Cerimoniós i realitzada en la persona de Martí l’Humà, a conseqüència del trist heretament del seu fill Martí el Jove, l’heroi de Sardenya, nuà amb vincles encara més forts els dos territoris, subjectes des de llavors a un sobirà comú”[30] fins que, el 13 de setembre de 1460, a les Corts de Fraga, tal com escriu En Çurita, En Joan II “féu unió perpètua i incorporà al Regne d’Aragó, i a la Corona Reial els seus Regnes de Sicília i Sardenya, amb les Illes adjacents: perquè fossin i quedessin perpètuament units al dit regne i sota d’un sol domini i no s’apartessin de la Corona reial, i jurà aquesta unió per ell i els seus successors, i que inviolablement es guardaria i es juraria pels Reis en llur nou Regnat”[31].

Els vincles polítics i humans, doncs, entre Sicília i Catalunya eren d’una claredat inqüestionable. I el fet que En Colom esmentés l’Etna en el seu Diari de Bord, i que això posés en evidència la seva estreta relació amb Sicília, no va passar desapercebut als copistes que van transcriure i reescriure aquest mateix Diari dins la Història de les Índies, del Pare Bartomeu de Cases, o Casaus; car, tot i que les descripcions d’aquest cronista són molt més prolixes i detallades que les d’En Ferran Colom, la de l’erupció del volcà canari també hi és descrita, però amb una data diferent –fent-la passar ara al 2 de setembre– i havent ja el censor eliminat diligentment la referència a l’Etna[32].

Efectivament, l’Etna com a símbol de Sicília –i d’una Sicília catalana– havia d’anguniejar el poder reial, que, per tots els mitjans, mirava de desvincular En Colom de Catalunya. En aquest sentit, En Vallès i Pujals, a l’hora de descriure com la creació de l’imperi català medieval va anar de bracet de l’expansió de la llengua catalana, assegura: “Aquesta fou la glòria de la llengua catalana, durant aquells segles d’esplendor de la terra nostra; aquest fou «el pus bell catalanesch del món», com diria En Muntaner, «que d’un llenguatge sol, de negunes gents són tantes com Cathalans»; aquesta és la parla arrogant que un dia ressonà per tots els contorns del Mediterrani, la que sentiren sotmesos l’Etna fumejant i la gentil sirena de Pausilipo; la que féu estremir les ruïnes de la sagrada Acròpolis ateniense i les afraus isardes de l’Armènia”[33]. És a dir, que, per En Vallès, l’Etna era un dels fars inesborrables de la Nació catalana. I, segurament –per l’ús que en va fer–, també ho deuria ser pel Descobridor del Nou Món.

Per això, em sembla ben significatiu que En Paolo Emilio Taviani ens apuntunti que En Colom “esmenta moltes vegades Sicília. La recorda com una gran illa –en efecte, és la més gran de la Mediterrània– per dir que Cuba és encara més gran. La recorda per les seves terres elevades. En Colom en vorejà les costes septentrionals i orientals: veié l’Etna, el qual el cita en una postil·la; veié les altes muntanyes a la vora del mar i tingué notícies de les ciutats fortes i famoses”[34]. I, encara, em sembla més aclaridor que ens escrigui que “és quasi segur que En Cristòfor Colom féu molts [més] esments d’aquesta illa, però s’han extraviat”[35].

Amb tot, no deixa de ser simptomàtic que en una de les citacions que fa En Colom de Sicília, en glossi la seva excel·lent producció de blat. El fet, que ha passat desapercebut de tothom, és, per mi, una forma més de posar-se ell mateix en relació amb Catalunya, car durant la Guerra Civil el control del subministrament de blat a Barcelona va ser un factor determinant. Com que En Joan-Cristòfor Colom va ser, durant el conflicte bèl·lic, diputat, ambaixador, membre del Consell Reial, capità actiu del rei Pere IV i vice-almirall d’En Reiner d’Anjou, i va intentar –almenys en una ocasió– trencar el setge marítim que les naus joanistes sotmetien Barcelona, per introduir-hi vitualles, havia de ser conscient de la summa importància de Sicília pel que fa a la producció de blat.

Segons En Vicens Vives, “un fet decisiu de la política d’En Joan II respecte a Catalunya en aquest atzarós període que s’estén de 1460 a 1462: [fou] el del subministrament de blat a Barcelona”[36]. El qual historiador rubrica que “la deficitària producció cerealista catalana havia fet necessària, des que la capital barcelonina arribà al rang de gran ciutat medieval, l’adopció d’una vasta política d’importació de blat: els mercats principals de compra eren Urgell, Aragó, Provença i, sobretot, Sicília”[37].

Totes aquestes al·lusions a Sicília van portar En Francesc Albardané a escriure que “quan En Colom evoca l’illa de Sicília, parla d’una Sicília confederada i formant part de la confederació catalano-aragonesa, la qual cosa torna a ser un altre punt més a favor de la seva catalanitat”[38]. Si bé no és cert en absolut que quan En Colom esmenta Sicília, parli d’una illa “confederada” i “formant part de la confederació catalano-aragonesa”, car En Colom tan sols l’evoca des d’una perspectiva purament geogràfica, sí que és cert que llavors Sicília pertanyia a la corona reial catalana i, per tant, en podia parlar com si ho fes del seu mateix país. Però això és el context històric i no pas els mots del Descobridor.

Nogensmenys, aquestes mateixes mencions a Sicília van menar, alhora, En Carreras Valls a creure que En Colom va venir a servir els Reis des d’aquesta illa. Per ell, “és clar que només és possible conjecturar-ne el lloc per deduccions, i entre aquestes la que sembla més probable és la que En Colom residís a Sicília”[39]. I recolzava la seva hipòtesi “en

el coneixement acreditat que En Colom tenia de Sicília i Xiu"[40].

Àdhuc sabem que un dels mariners que naveguen per les Antilles al 1497 –i que molt probablement hi hauria d'haver anat en la segona expedició d'En Colom– és un espanyol, "veí de Tràpena, a Sicília"[41].

El fet s'aclareix si tenim present que al port de Tràpena, "el 30 d'agost de 1282 hi desembarcà Pere II de Catalunya-Aragó per tal d'iniciar la conquesta de Sicília" i que "hi hagué consolat de catalans del segle XIII al XVI"[42], esdevenint, així, un port estratègic en el domini català de l'illa[43]. Però el més rellevant i sorprenent de tot plegat és que aquest mariner es cognomena "Baruta"[44], talment els mercaders i navegants barcelonins de la nissaga dels Baruta.

Així, per la Claude Carrère, sabem que ja al 1399 feien la ruta de Barcelona a Sicília els mercaders Bartomeu Baruta i Joan Roig[45]. I, més endavant, al 1451, trobem documentat l'argenter Bernat Baruta, ciutadà de Barcelona, intervenint en els assumptes de la ciutat per tal d'evitar la circulació de monedes deficients[46]. També a la llista dels mestres d'oficis de Barcelona, dels anys 1445-1452, a la nòmina dels ferrers, hi figura un Pere Baruta[47]. Així mateix, per En Jaume Sobrequés sabem que, el 15 de desembre de 1463, la Cancelleria Reial d'Enric I condemna els barcelonins Joan "lo triper" i Francesc Pera a pagar 3.000 florins d'or per la ruptura de pau i treva i per haver donat mort a En Gaspar Baruta[48]. I al Fogatge de 1497 –just a l'època de què parlem–, un Bartomeu Baruta consta com a cap de casa a la vila de Molins de Rei[49] i un altre Baruta, pagès, s'està a Barcelona, a l'illa de cases compresa entre la Rambla i el carrer de les Cabres fins al carrer del Carme[50].

No hi fa re que el text on apareix documentat aquest Baruta digui explícitament que és "biscaí" i "que s'està a Sevilla"[51]. Suara he mostrat com els Baruta eren ciutadans de Barcelona i, per tant, si vivien aquí, el nom de "Sevilla" és una interpolació evident, com tantes altres referides als fets dels primers viatges colombins, on el nom de la ciutat bètica substitueix el de la capital catalana[52].

Ara, a més a més, voldria indicar, per acabar de tenir la certesa que estem davant d'un retoc textual, que no ha existit mai a Biscaia, ni als segles XV i XVI, ni actualment, cap llinatge Baruta, tal com ho objectiva l'Euskal Deituren Hiztegia. Aquest diccionari monumental, únic pel nombre de cognoms bascos que aplega, no recull en cap moment el de "Baruta"[53].

D'altra banda, sabem que En Joan i En Lluís Colom, en acabar la Guerra Civil, havien marxat de Catalunya[54]. Conformement, també tenim coneixement provat que aquests Colom de Barcelona estaven emparentats amb els Bertran –En Joan Colom es deia Joan Colom i Bertran[55]–, els quals Bertran eren, al seu torn, parents dels Margarit[56]. A més a més, una germana d'En Joan Colom, Na Isabel Colom i Bertran, es va casar amb el militar Joan de Barbarà[57].

D'una escriptura de 1460 que ressenya En Mitjana de las Doblas, "es dedueix que En Joan de Barbarà, amb En Guillem de Montanyans, també militar, eren en aquells moments a Sicília i prestaven un censal a Jaume-Genís de Vallseca. No es pot precisar que dit Joan de Barbarà sigui el mateix que el General de Vilafranca, o bé que sigui un fill seu, que apareix amb el mateix nom de Joan de Barbarà, Sr. de Marsala, a Sicília, el qual prestava un censal a En Lluís i En Jaume Colom, al 1484, per obligació derivada de Na Isabel Colom i Bertran, sogra del General Barbarà"[58], però el que sembla innegable és que es tracta de membres d'una mateixa família, afincada a Sicília des de les acaballes del segle XIV[59].

Amb això en ment, podríem conjecturar que En Joan i En Lluís Colom es podrien haver exiliat a Sicília perquè ja hi tenien parents pròxims, atès que tant els Barbarà, com els Bertran i els Margarit habitaven a l'illa italiana. Els Bertran hi són establerts des de 1282[60] i els Margarit hi tenen una presència molt notòria tot al llarg del segle XV[61].

A més a més, per una carta que l'Ulloa va adreçar a En Mitjana de las Doblas, amb data 15 de desembre de 1931, sabem també que hi havia, al 1425, un Antoni Colom, marí i patró de nau, que servia l'Alfons el Magnànim i que traslladava "soldats i municions de Tortosa a Sicília i Nàpols. A aquest Antoni Colom li donaven el motiu del «Cotxillo»"[62] i era el pare d'En Joan Colom, eclesiàstic de Tortosa, que també trobem amb el Magnànim[63]. I, si bé, amb la informació que tenim a hores d'ara, no puc establir la relació exacta d'aquest Antoni Colom amb el Descobridor, el que sí que em sembla versemblant –pel cognom, pel nom del seu fill, pels oficis i perquè es mou a la Cort– és la pertinença a la seva mateixa família. La qual cosa establiria una vinculació pretèrita dels Colom amb Nàpols i Sicília a la detectada amb el Gran Almirall.

Pel que fa a En Lluís Colom, és l'Alba Vallès qui ens certifica que, després de la Guerra Civil, "s'exilià a Sicília, acollit pels Cabrera, Comtes de Mòdica"[64]. Com que la guerra es va acabar al 1472, em sembla natural que fos acollit per

En Joan I de Cabrera, Comte de Mòdica, que aleshores romania a Mòdica[65] –on moriria al 1474[66]– i que “fou un dels generals catalans a l’època de la guerra contra Joan II”[67]. Era el fill d’En Bernat V de Cabrera[68], cosí germà de la reina Margarida de Prades[69], i el nét d’En Bernat IV de Cabrera, que va ser almirall de Sicília del 1392 al 1400[70]; que, al 1398, va ser nomenat Capità General de l’illa[71] i que, com subscriu En Santiago Sobrequés, “acabà urgellista en el darrer moment de l’interregne”[72]. Això va fer que, després de la mort d’En Ferran I, al 1416, es casés amb la Cecília d’Urgell, la germana d’En Jaume el Dissortat[73]. Segons En Sobrequés¸ “Margarida de Montferrat, la mare del Comte d’Urgell, que havia negat la mà de Cecília al fill del comte de Cardona, considerant aquest magnat responsable de la desfeta del seu fill per la seva adhesió a Ferran de Trastàmara durant la revolta de Jaume, no s’estava de manifestar amb prou imprudència que només casaria Cecília amb aquell qui fos capaç d’alliberar el seu fill”[74]. Sembla que aquesta va fer mans i mànigues per reeixir en la comesa, puix En Xuriguera ens reporta que va aconseguir “de la reina Maria una autorització perquè «un seu hom» pugui parlar amb el seu germà al castell de Xàtiva”[75]. Segons ell, “aquest fet insòlit revela una causa poderosa, perquè és la primera vegada que trobem una referència relativa a l’il·lustre presoner”[76].

Tot plegat explicaria, alhora, que En Bernat IV es fes “molt aviat capdavanter de l’oposició que a les primeres Corts del nou rei Alfons s’enfrontà decididament amb la reialesa, creant situacions que van arribar a dos dits de la revolta armada”[77]. Si, a més a més, érem conscients que, en primeres núpcies va estar casat amb Timbor de Prades, besnéta del rei Jaume II[78], i que era, a l’ensems, l’oncle de la reina Margarida[79], la muller d’En Martí l’Humà, ens adonarem tot seguit de la seva categoria reial.

En aquest vessant, és altament revelador que En Llorenç Valla, a la Història d’En Ferran d’Aragó, de 1546, ens digui que “En Bernat de Cabrera perseguia afanyosament el regne”[80] de Sicília, el qual “pensava reclamar basant-se en el dret hereditari”[81]. En Valla ens dóna a conèixer les seves maquinacions, perquè, “abans que hi hagués proclama del rei d’Aragó, que fos nomenat ell rei de Sicília”[82] i com va intentar “casar-se amb la reina [Blanca] i així aconseguir més autoritat per sumir el nom de rei”[83]. Pel cronista itàlic, “a En Bernat li semblava que, per petit que fos el seu dret, seria suficient si obtenia el regne i es casava amb l’esposa d’En Martí”[84]. Ell mateix ens el descriu com “el reietó de Sicília”[85] i com va ser fet presoner pel partidaris de la virreina Blanca i conduït a Barcelona, on, al cap de poc, i després del judici corresponent, se li va retornar la seva condició d’honorable. Per acabar reblant: “Aquest desenllaç tingué l’intent d’En Bernat de Cabrera d’apoderar-se de Sicília. I si li hagués sortit bé, segurament s’hauria desencadenat una guerra entre espanyols i italians no menor de la que, en altre temps, hi hagué entre cartaginesos i romans per la mateixa illa”[86].

I, per bé que En Francesco Giunta, que en cap moment no té presents els vincles reials d’En Bernat de Cabrera, cregui que “les afirmacions d’En Valla tenen molt de llegendari i no es troben confirmades en cap altra font anterior ni posterior”[87]; i que, en conseqüència, negui l’aspiració del gran mestre de justícia d’esdevenir rei de Sicília, car “sempre es mogué en l’àmbit de la fidelitat a Aragó, com ell mateix declarà al parlament català”[88], no és pas contradictòria la fidelitat a les lleis catalanes amb la legitimitat que un membre de la casa reial pretengui coronar-se rei, ni per això deixa de ser veríssim que “era el càrrec més alt del regne i que estava investit de poders execpcionals”[89], en virtut dels quals “desenvolupà la funció de virrei a la mort del rei [Martí]”[90].

Tot plegat il·lumina ara perfectament la subsegüent presa de posició tan contundent dels Cabrera, comtes de Mòdica, a la Guerra Civil contra En Joan II i dóna sentit absolut al fet que En Lluís Colom fos acollit per ells.

Però n’hi ha més: sabem que la germana d’En Joan I de Cabrera, Elisabet, es va casar amb En Joan Ramon Folc III de Cardona, almirall d’Aragó i capità general de Catalunya[91]. Com que, així mateix, en primeres núpcies s’havia mullerat amb Na Joana d’Urgell, neboda de la sobredita Cecília d’Urgell i germana d’Isabel d’Urgell –l’esposa d’En Pere de Portugal, pare del rei Pere IV–, havia esdevingut oncle polític de Na Felipa de Coïmbra. Aquesta, pels estudis d’En Caius Parellada[92] i pels meus propis treballs[93], fonamentats en aquells i en les observacions de la Teresa Baqué, podem ara assegurar que fou la misteriosa segona muller d’En Cristòfor Colom i no pas la inventada Felipa Moniz, que mai no va tenir, al marge de la llibresca, cap existència real. A la vista d’aquests lligams genealògics, tornem a ser davant d’una nova relació familiar del Descobridor amb els Cabrera, si bé ara a través dels Cardona.

D’altra banda, sabem que Na Cecília d’Urgell, muller del sobretdit Bernat de Cabrera, va morir sense descendència i que, de conformitat amb En Dídac de Montfar, va deixar la meitat de la seva hisenda a la seva germana Elionor, monja, i “de l’altra meitat, en féu hereva la duquessa de Coïmbra, la seva neboda”[94].

Aquesta duquessa de Coïmbra, neboda seva, no és altra, que la Felipa de Coïmbra, la muller del Descobridor. Amb la qual cosa, tenim que no tan sols hi ha un vincle genealògic i polític entre En Colom i els Urgell-Cabrera, sinó que, fins i tot, hi va haver una successió de béns, via testamental, entre aquests i la seva muller.

Així mateix, un altre lligam dels Colom i els Cabrera ens l'ofereix En Carreras Valls, el qual ens confirma que no pot completar "l'estudi de l'Heràldica Colombina sense comentar l'escut secular dels Cabrera"[95]. Per ell, "l'escut que anomenem primari dels Cabrera és or, amb una cabra de sable i una vorada de sable de vuit peces. El del Colom que es veu a la capella de N. S. de l'Esperança de l'Església de Sant Pere de les Puelles de Barcelona, o en el segell d'En Guillem Colom, el 1435, és or, amb un colom de sable i una vorada de sable de vuit peces; això és, identitat completa en ambdós escuts llevat del signe parlant.

Però no és només aquest el detall de més importància. Les armes d'uns Colom barcelonins es veuen a les proves per a l'hàbit de Sant Joan d'En Lluís Colom, al 1526, i a les de l'Enric de Cabrera, al 1551, i a les d'En Bernat de Cabrera de 1570. Si els Colom i els Cabrera, al segle XVI, presenten com a prova les armes dels Colom de Barcelona, és lògic presumir que, entre els ascendents d'ambdós es produí un enllaç"[96].

A la mort, doncs, d'En Joan I de Cabrera, és també conjecturable que En Lluís Colom romangués o estigués en relació amb el seu fill Joan Bernat, següent Comte de Mòdica. Donat que aquest va ser el "nét d'aquell Bernat Joan de Cabrera que fou generalíssim de l'exèrcit del Principat el 1461"[97], aixecat contra el rei Joan; atès que ell mateix també hi va lluitar en contra, així com el seu germanastre Joan Climent de Cabrera[98]; i atès que, per causa de la guerra, els Cabrera havien "perdut la major part dels seus dominis al Principat"[99] i s'havien hagut de refugiar a Sicília, és prou suggeridor i versemblant pensar que els Colom, que també van lluitar al mateix bàndol fins al final –i, encara, després de la guerra, van continuar fent el cors contra els amics i aliats dels Trastàmara– i també els van ser confiscats els béns, fossin acollits a Sicília per un company d'armes antijoanista.

Efectivament: En Lluís Colom figura a la llista dels 38 caps de cinquantena que, al 14 de febrer de 1461, els Diputats del General de Catalunya i Consell comuniquen al Comte de Mòdica, Capità General de l'Exèrcit del Principat[100]. ...Tanmateix, als forts lligams ideològics i militars, s'hi ha d'afegir que l'oncle d'En Lluís Colom, el vicealmirall Antoni Bertran, fou, a parer d'En Parellada,

"el segon del Comte de Mòdica a les guerres d'Itàlia"[101]. I per tal com el seu lloctinent era En Joan Colom[102], tornem a tenir ben travada la vinculació del Descobridor amb els Cabrera i l'illa de Sicília.

La relació familiar i política dels Cabrera i els Colom-Bertran –com hem vist– va ser llarga i fructífera. Així, a la mort d'En Joan II de Cabrera, l'u de novembre de 1477[103], el va succeir en els comtats de Mòdica i Osona, i en el vescomtat de Cabrera i de Bas, la seva germana Anna[104]. En Coma i Soley ens diu que, entre el 21 de juliol de 1480 i el 23 de març de 1481, el cosmògraf i secretari reial Jaume Ferrer va entrar al servei dels Comtes de Mòdica, després del casament d'Anna de Cabrera amb Fadric Enríquez[105], i va esdevenir íntim amic i assessor tant d'En Cristòfor Colom com dels Reis Catòlics en matèria nàutica i cosmogràfica. Aquí em cal remarcar que el pare del nuvi havia ofert a la seva futura nora la vila de Tamariz de los Campos. I que, tal com consigna En Torrent i Orri, "la presa de possessió [de la vila] tingué lloc el 24 de maig de 1481, i actuà com a procuradaor d'Anna de Cabrera, Joan Ferrer, el qual prèviament havia requerit al notari de Barcelona, Galceran Bertran, perquè donés fe de l'esmentada possessió"[106]. Com que els Colom de Barcelona i els Bertran eren parents, els vincles familiars entre els Ferrer i els Colom se'ns tornen a posar novament de manifest.

En Torrent i Orri –tot i que no ho assegura del cert– deixa la porta oberta a una possible coneixença siciliana entre En Colom i En Jaume Ferrer. Així, es qüestiona: "Quan començà l'amistat entre els dos cosmògrafs? Per bé que allò més probable és que s'iniciés a Espanya, tampoc es pot excloure la possibilitat d'haver-se començat abans, perquè el mateix Colom ens informa haver vist el volcà Etna, a Sicília, la qual cosa prova el seu sojorn en aquesta illa, on estigué també Jaume Ferrer, al servei dels comtes de Mòdica"[107].

L'amistat d'En Ferrer amb el Descobridor, glossada per quasi tots els especialistes, s'entendrà perfectament si el nostre repetit Jaume Ferrer, secretari i tresorer reial, era el mateix Jaume Ferrer i Gualbes, també secretari reial i, un dels qui, al 1493, "aportaren capital per a l'empresa de les Índies"[108]. Si la identificació dels dos Jaume Ferrer fos certa –cosa que aquí tan sols apunto com a conjectura i com a línia de recerca futura–, tindríem que aquest i En Cristòfor Colom eren parents molt pròxims, car el germà d'aquell, En Galceran Ferrer, era casat amb la Isabel Colom i Ros[109], filla d'En Guillem-Joan Colom[110], i, per tant, neboda del Descobridor. Justament per això, ara faria un gran sentit que en el testament de 1507 d'En Jaume Colom, fill d'En Joan-Cristòfor Colom, aquest Galceran Ferrer hi sigui nomenat un dels seus marmessors[111].

Al marge d'això, sabem per la informació que ens forneix En Mitjana, que "En Pere-Joan Ferrer, militar, Sr. de Burriac, [que] mullerà Na Maria Destorrent i Bertran, filla de Pere i Angelina (filla, alhora, d'En Francesc Bertran, tercer Sr. de Gelida)"[112], era parent dels Colom de Barcelona. El vincle familiar, doncs, dels Ferrer amb els Colom-Bertran es fa

novament evident. I s'estendrà, com era d'esperar, també a la causa política de la Generalitat. Així, trobem que el fill d'aquest Pere-Joan Ferrer, En Pere-Joan Ferrer i Destorrent, senyor del Maresme, "al 1462 fou nomenat General dels exèrcits catalans contra En Joan II i governador del Rosselló"[113]. Però, el més important, encara, pel que aquí m'ocupa, és que, a l'any següent de 1463, "en unió de l'Ardiaca Francesc Colom i d'En Francesc Desbosch, tractava de la defensa del castell de Centelles[114]". És a dir, que tornem a trobar els Colom i els Ferrer junts a la Guerra Civil.

Un oncle d'aquest Pere-Joan Ferrer va ser En Jaume Ferrer[115], el qual En Mitjana creu que era l'avi "d'En Bartomeu Ferrer, que anà a Mèxic, on es trobava fent diverses expedicions al 1543"[116]. Així, doncs, a més a més de tenir lligats genealògicament i ideològica els Colom i els Ferrer, també tenim que les dues famílies intervenen juntes en els primers moments de la preparació de la conquesta americana, ja sigui teòricament (enviant-se cartes i mapes, consultant-se els uns als altres per definir la partició de l'Atlàntic i intervenint en el Tractat de Tordesillas), com dirigint expedicions de descoberta i colonització.

Finalment, la relació entre els Cabrera i els Colom s'acabarà de nuar definitivament al 1527 amb el matrimoni de l'Antic de Cabrera, nét d'En Joan I de Cabrera, amb l'Anna de Colom i Ros[117], germana de la sobredita Isabel, i filla de l'esmentat Guillem-Joan Colom, nebot del Descobridor[118]. És l'Anna de Colom, neboda d'En Jaume Colom, segon Virrei i Almirall de les Índies, a qui aquest fa una deixa de diners en el seu testament de 1509, "per les bones obres que jo n'he rebut"[119].

Ja al 1932 En Carreras Valls havia arribat a documentar l'estada dels Colom a Sicília. En una conferència pronunciada al Col·legi Notarial de Barcelona al gener d'aquest any, i de la qual En Manuel Bazataqui n'ha abstractat certs aspectes, hi reconeixia que "En Lluís Colom i Bertran apareix al 1474 a Sicília talment com estimem que s'hi trobaria el seu parent Cristòfor Colom, que, si ens atenim a les seves pròpies paraules [...], en l'estat dels nostres coneixements, no pot ser ningú més que el noble Joan Colom"[120], tal com indicava l'Ulloa i com, efectivament, jo mateix he pogut demostrar[121].

I serà, consegüentment, en funció de trobar documentat En Lluís Colom a Sicília, i entreveure-hi que, amb ell, hi fos el seu germà Joan, que En Carreras Valls apuntava la possibilitat que hi tinguessin alhora alguna possessió personal o familiar, car deia que "excepte les possessions de Badalona [que pertanyien als Colom barcelonins], desconeixem les que segurament tingueren en d'altes parts de Catalunya i, fins i tot, a València, Mallorca, Aragó, Sicília i, encara, a Sardenya"[122].

La presència dels Colom a Sicília és, per tant, fora de tot dubte i resta contrastada documentalment. Tal com també ha mostrat En Català Roca, En Lluís Colom s'exilià a Sicília, un cop acabada la Guerra Civil que la Generalitat va promoure contra el rei Joan. Hi és al 1474, per bé que "el l7 de desembre de 1478, la submissió de Lluís Colom i la seva muller Elionor era acceptada per Joan II"[123]. I, efectivament, amb Sicília hi trobem també relacionat En Joan Colom, car aquest, ultra que, com ens objectiva En Porter, "el 1472 va desaparèixer de Catalunya"[124], al 1474 confirma uns poders a En Jaume Mir, mercader de Palerm, "absent, perquè signi les àpoques per censals deguts a Lluís Colom «fratre meo»"[125], que, en aquelles dates residia a l'illa italiana. La troballa del document ha fet remarcar a En Carreras Valls que, entre 1473 i 1475, En Joan-Cristòfor Colom "es troba probablement a Sicília amb el seu parent Lluís Colom i navega a Llevant"[126].

La presència dels Colom justament a Palerm ens pot indicar que aquí hi deurien trobar algun parent o amic relacionat amb l'antiga cort del príncep Carles de Viana –a qui van servir al 1460-1461 en els albors de la Guerra Civil–, car va ser en aquesta ciutat on la hi va establir, durant la seva estada a l'illa[127].

Segons En Manuel Iribarren, el príncep Carles, "gelós del seu rang i mancat de recursos, volgué sostenir un simulacre de cort, la qual cosa l'omplí de paranys, amb el consegüent desajustament de la seva hisenda. Bé és veritat que la seva esplendidesa confrontava amb la malversació. Nomenà canceller i vicecanceller, camarlencs, majordoms, palafreners, capellans i fons consellers privats. Amb oblit notori del valor dels diners i de la realitat de la seva situació. «Vista la gran necessitat amb què es trobava», la ciutat de Messina atengué generosament les seves despeses domèstiques. I les Corts sicilianes li votaren, a títol graciós, 25.000 florins. No sent prou tot això a la seva prodigalitat, encara negocià i obtingué diversos préstecs particulars"[128].

Tal com ha escrit En Desdevises, "En Carles visqué sobretot a Messina i Palerm durant la seva estada a Sicília"[129]. Tot i que també hauríem de tenir en consideració que s'estiguessin a Palerm, perquè aquesta ciutat va donar suport a En Bernat de Cabrera durant les lluites d'aquest, a l'interregne, contra Blanca de Navarra[130]. I ja hem vist com els Colom i els Comtes de Mòdica, a més d'estar al mateix bàndol polític i militar, estaven vinculats familiarment

Si recapitulem, tenim que En Lluís Colom, en acabar la Guerra Civil, al 1472, es va exiliar a Sicília, on li trobem

documentat al 1474 i al 1478, any aquest en què, juntament amb la seva muller, se sotmet al rei Joan. I també tenim que, per conjectures i al·lusions documentals, és molt factible que el seu germà Joan, durant aquests anys, o, si més no, en algun d'aquests anys, també s'estigués amb ell.

Ara bé: l'autor o autors de les "Dades biogràfiques" que complementen, com a apèndix, les Cartes de les Índies, publicades al 1877 pel Ministerio de Fomento espanyol, en parlar del Descobridor, ens descriuen que "unes vegades a sou i, d'altres servint a les ordres de dos almiralls de la seva família, En Colom passà la seva fosca joventut, fins que al 1576 [...] passà a Lisboa, on residia el seu germà"[131]. Del text, es desprèn la certesa que va servir dos almiralls: En Guillem de Casanova-Colom, dit Colom el Vell, com exposen un gran gruix de cronistes i historiadors, i l'Antoni Bertran, com ens ha fet veure En Carreras Valls. Amb tot, la data esmentada de "1576" és un error d'impremta, que cal interpretar per 1476, perquè és en aquest any que hom assegura que En Colom va arribar a Portugal, després del combat del Cap de Sant Vicenç[132].

Essent això així, que es va instal·lar a Lisboa al 1476, perquè –diuen els textos– aquí s'hi estava el seu germà, hauríem de concloure, per tal com sabem del cert que el seu germà era en aquestes dates a Sicília, que En Cristòfor Colom també va fer cap en aquesta illa itàlica, abans d'instal·lar-se a Portugal.

Resta, doncs, incontestable que En Colom es va estar a Sicília. En conseqüència, ara tindria sentit ple el que deia el Descobridor, que hi va anar "com a Governador", puix En Joan Colom, durant la Guerra Civil, va exercir un seguit de tasques diplomàtiques, fiscals, jurídiques i militars que, tot i que la documentació no ens les defineixi sota un sol ofici concret i precís, sabem que eren desenvolupades també pels lloctinents de governador, dits governadors popularment.

A més, si En Colom es va establir a Palerm, o hi va fer estades diverses, per negocis, raons polítiques o acollit per amics pròxims o parents, ara encara faria més sentit el que deia En Taviani, que "des dels ports de Palerm i de Tràpena, es pot tenir de Sicília, de les seves muntanyes, de les seves terres altes, però fèrtils, impressions semblants a les d'En Cristòfor Colom ja citades"[133].

Queda, nogensmenys, per veure si a Sicília va exercir cap ofici o tan sols s'hi refugiaria per haver-los exercit contra el rei Joan II. Mentre no tinguem més informació documental siciliana, tot fa presagiar que fos això darrer.

En aquest sentit, un Colom vinculat genealògicament amb les famílies regnants de Sicília, que, alhora, estaven també vinculades amb la casa reial catalana, i preocupat, en conseqüència, pels temes de govern de l'illa, explicaria a bastament el fet que a la biblioteca del seu fill Ferran hi hagi tres llibres relacionats amb el Regne de Sicília –les Constitutiones et statuta illustrissimi Domini Regis Karoli Iherusalem et Sicilie Regis i les Constitutiones Regni Siciliae, ambdós impresos a Nàpols, per En Francesc de Tuppo, al 1492[134], i el Regalium Constitutionum Pragmaticarum et Capitulorum Huius Regni [Siciliae], imprès a Messina, per l'Andreu de Bruges, al 1497[135]–, que, perfectament, li podien haver pervingut de la biblioteca del seu pare.

Si tot el que he exposat fins aquí ens evidencia fefaentment l'estada d'En Colom a Sicília, el parentiu amb diverses branques dels seus més elevats dirigents i el seu coneixement polític i geogràfic, ara ho faria creure, sobretot, el parer d'En Lalinde, pel qual "es podria concloure que fou el virregnat sicilià el que inspirà les demandes colombines; la qual cosa no tindria res de particular si es té en compte que, possiblement, el seu prestigi institucional ha estat superior al dels restants virregnats mediterranis"[136].

Per això mateix, no és gens estrany que un nét del Descobridor –és a dir, un fill d'En Jaume Colom, segon Virrei i Almirall de les Índies–, En Pere-Antoni Colom-Alòs i Soler, fos, al 1543, Cònsol de Catalunya a Messina[137]. I que, encara, molt més tard, un altre dels seus descendents, En Pere Manuel Colom de Portugal i de la Cueva, sisè Duc de Veragua i Marquès de Jamaïca, fos virrei de València, de 1679 a 1680[138], i de Sicília, de 1696 a 1702[139]. Era un besnét d'En Jordi Albert de Gelves, el qual era nét de Na Isabel Colom i Toledo[140], cunyada d'En Sanç de Cardona, primer marquès de Guadalest i almirall d'Aragó[141], i néta, alhora, d'En Cristòfor Colom i Bertran, primer Almirall, Virrei i Governador General de les Índies.

Jordi Bilbeny

NOTES I BIBLIOGRAFIA

[1] Vg. “Capitulaciones concertadas entre los RR.CC. y Cristóbal Colón para el descubrimiento y conquista de América”, Las Capitulaciones en Santa Fe (1492-1498); Diputación Provincial de Granada, Granada, 1993, document 1, p. 36.

[2] JESÚS LALINDE ABADÍA, La Institución Virreinal en Cataluña (1471-1716); Instituto Español de Estudios Mediterráneos, Barcelona, 1964, p. s/n.

[3] JOSEFINA MATEU i IBARS, “Lloctinents del Regne d’Aragó durant els segles XVI i XVII”; Gran Enciclopèdia Catalana, Edicions 62 s/a, Barcelona, 1970, vol. 2, p. 343.

[4] JOSEFINA MATEU IBARS, Los Virreyes de Cerdeña. Fuentes para su estudio; CEDAM – Casa Editrice Dott. Antonio Milani, Pàdua, 1964, tom I (1410-1623).

[5] FRANCESC SEVILLANO COLOM, “Procuradors, governadors i lloctinents de Mallorca”, Gran Enciclopèdia Catalana; op. cit., vol. 9, p. 488.

[6] M. MERCÈ COSTA, “Virreis de Sicília”, Gran Enciclopèdia Catalana; op. cit., vol. 13, p. 577.

[7] Vg. FRANCESC PÉREZ MORAGON, “Lloctinents del Regne de València”, Gran Enciclopèdia Catalana; op. cit., vol. 11, p. 180.

[8] JESÚS LALINDE ABADÍA, “El régimen virreino-senatorial en Indias”; Anuario de Historia del Derecho Español, XXXVII (1967), p. 24.

[9] Cf. MANUEL IRIBARREN, El Príncipe de Viana (Un destino frustrado); Montaner y Simón, S.A.; Barcelona, 1947, p. 139.

[10] Cf. VÍCTOR FERRO, El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta; Referències-1, Eumo Editorial, Vic, 1987, p. 96.

[11] Ídem, p. 97.

[12] Ídem, p. 101.

[13] Ídem.

[14] CRISTÓBAL COLÓN, Textos y documentos completos; edició de Consuelo Varela, Alianza Universidad-320, Alianza Editorial, S.A.; 2a edició, Madrid, 1992, p. 436.

[15] Ídem, p. 126.

[16] Ídem, p. 241.

[17] Ídem, p. 257-258.

[18] Ídem, p. 258.

[19] Ídem, p. 294.

[20] Ídem, p. 308-309.

[21] Ídem, p. 408.

[22] PEDRO MÁRTIR DE ANGLERÍA, Décadas del Nuevo Mundo; Ediciones Polifemo, Madrid, 1989, cap. III, p. 32.

[23] “Fragmentos de cartas de Simón Verde relativos al segundo viaje”, Cartas de particulares a Colón y Relaciones coetáneas; edició de Juan Gil i Consuelo Varela, Alianza Universidad-398, Alianza Editorial, S.A.; Madrid, 1984, p. 211.

[24] HERNANDO COLÓN, Historia del Almirante; edició de Luis Arranz, Crónicas de América-1, Historia16, 3a edició, Madrid, 1985, p. 97.

[25] JOSÉ LUIS COMELLAS, El cielo de Colón. Técnicas navales y astronómicas en el Viaje de Descubrimiento; Ediciones Tabapress, Madrid, 1991, p. 145.

[26] Ídem.

[27] Ídem.

[28] J. VICENS VIVES, Fernando el Católico. Príncipe de Aragón, Rey de Sicilia (1458-1478); Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Patronato «Marcelino Menéndez Pelayo», Madrid, 1952, p. 64.

[29] Ídem, p. 65.

[30] Ídem, p. 66.

[31] GERÓNIMO ÇURITA, Los Cinco Libros Postreros de la Segunda Parte de los Anales de la Corona de Aragón (tom IV dels Anales de Aragón); Diego Dormer, Saragossa, 1668, foli 75v-76.

[32] BARTOLOMÉ DE LAS CASAS, Historia de las Indias; edició d’Agustín Millares Carlo i estudi preliminar de Lewis Hanke, Fondo de Cultura Económica, 2a reimpressió, Mèxic, D.F., 1986, vol. I, cap. XXXV, p. 182.

[33] J. VALLÈS i PUJALS, Elogi de Catalunya; Llibreria Catalònia, segona edició, Barcelona, 1928, p. 184.

[34] PAOLO EMILIO TAVIANI, Cristóbal Colón. Génesis del gran descubrimiento; traducció de Marisa Vannini de Gerulevicz, Istituto Geografico de Agostini (Novara) – Editorial Delta, S.A.; Barcelona, 1983, p. 38.

[35] Ídem, p. 253.

[36] J. VICENS VIVES, op. cit., p. 99.

[37] Ídem.

[38] FRANCESC ALBARDANÉ, “La indiscutible personalidad de Colom”, «Los orígenes de Cristóbal Colom y del descubrimiento de América (5)»; Ciencia y Tecnología, núm. 124, dissabte, 25 abril 1992, p. 8.

[39] R. CARRERAS VALLS, Los Catalanes Juan Cabot y Cristóbal Colom; Imprenta Altés, 1931, p. 81.

[40] Ídem.

[41] Cf. JUAN GIL, Mitos y utopías del Descubrimiento: 1. Colón y su tiempo; Alianza Universidad-577, Alianza Editorial, S.A.; Madrid, 1989, nota 66, p. 82.

[42] “Trapani”, Gran Enciclopèdia Catalana; op. cit., vol. 14, p. 646.

[43] Vg. ARCADI GARCIA SANZ, Història de la Marina Catalana; Editorial Aedos, Barcelona, 1977, p. 222, 226, 227, 231, 232, 254, 259 i 316.

[44] Cf. J. GIL, op. cit.

[45] Vg. CLAUDE CARRÈRE, Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi; traducció d’Hermínia Grau

de Duran, Documents de Cultura-11, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1977, vol. I, p. 146.

[46] Cf. CARMEN BATLLE GALLART, La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV; Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Departamento de Estudios Medievales, Barcelona, 1973, vol. I, p. 231, nota 109.

[47] Ídem, vol. II, p. 588.

[48] Cf. JAUME SOBREQUÉS i CALLICÓ, Catálogo de la Cancillería de Enrique IV de Castilla, Señor del Principado de Cataluña; Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona, 1975, doc. 2.246, 2.247, p. 421.

[49] Vg. JOSEP IGLÉSIES, El fogatge de 1497; Fundació Salvador Vives i Casajuana, Barcelona, 1991, vol. I, p. 166.

[50] Ídem, p. 108.

[51] Cf. J. GIL, op. cit, nota 66, p. 82.

[52] Vg. JORDI BILBENY, “La casa barcelonina d’En Cristòfor Colom, que els censors van intentar situar a Sevilla”, Terra Rubra, núm. 73, Tarroja, novembre-desembre del 2001, p. 8-11.

[53] Vg. PHILIPPE OYHAMBURU, Euskal Deituren Hiztegia; Editions Hitzak, Ossas-Suhare, 1991, volum I.

[54] Vg. PERE CATALÀ i ROCA, Quatre germans Colom, el 1462; Episodis de la Història-228, Rafael Dalmau, Editor; Barcelona, 1978, p. 52 i 56.

[55] Vg. CRISTIAN CORTÈS, Els Setantí; Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1973, p. 71.

[56] Vg. R. CARRERAS VALLS, “El testament de Mossèn Pere Bertran Margarit”; La Notaria, 5, (1935), p. 133-134 i SANTIAGO SOBREQUÉS VIDAL, «Cuadro Genealógico», “Documentos relativos a la familia Margarit”; Anales del Instituto de Estudios Gerundenses, XII (1958), p. 35.

[57] Cf. FRANCESC ALBARDANÉ, [“Arbre genealògic de la família barcelonina dels Colom-Bertran”], inèdit.

[58] ENRIC MITJANA DE LAS DOBLAS, Colom Català [mecanoscrit]; Barcelona, 1927-1950, p. 69-70.

[59] Ídem, p. 70.

[60] Cf. ANTONIO DE CAPMANY, Memorias Históricas sobre la Marina, Comercio y Artes de la Antigua ciudad de Barcelona [segons l’edició de Madrid, de 1779]; Cámara Oficial de Comercio y Navegación de Barcelona, Barcelona, 1962, vol. II, 2a part, p. 825.

[61] Cf. JOSEP GRAMUNT i SUBIELA, Els Llinatges Catalans a Sicília; Obradors Gràfics de Suc. de Torres & Virgili, Tarragona, 1931, p. 108.

[62] Vg. “Suplement al nº 440” del Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, vol. XLII, gener de 1932, p. 6.

[63] Ídem.

[64] ALBA VALLÈS i FORMOSA, “Gaspar d’Arinyó, Castellà de Vilanova i la Geltrú”; Terra Rubra, núm. 52, Tarroja, maig-juny de 1998, p. 10.

[65] Cf. SANTIAGO SOBREQUÉS, JOSEP M. PONS i GURI, ARMAND DE FLUVIÀ, “Cabrera”, Gran Enciclopèdia Catalana; op. cit., vol. 4, p. 68.

[66] E. MITJANA DE LAS DOBLAS, op. cit., p. 87.

[67] Ídem.

[68] Cf. ARMAND DE FLUVIÀ, “Els Cabrera”, Gran Enciclopèdia Catalana; op. cit., vol. 4, p. 67.

[69] Vg. ARMAND DE FLUVIÀ, “Els Prades, línia del casal de Barcelona”, Gran Enciclopèdia Catalana; op. cit., vol. 12, p. 22.

[70] Cf. JOSEP M. PONS i GURI, “Cabrera, Bernat de”, Gran Enciclopèdia Catalana; op. cit., vol. 4, p. 70.

[71] Cf. SANTIAGO SOBREQUÉS i VIDAL; “El cas de Bernat de Cabrera. L’interregne vist des de Sicília”, El Compromís de Casp i la noblesa catalana; Biblioteca de Cultura Catalana-8, Curial Edicions Catalanes, 2a edició, Barcelona, 1982, p. 99.

[72] Ídem, p. 112.

[73] Ídem, p. 114.

[74] Ídem, p. 115.

[75] JOAN BAPTISTA XURIGUERA, Els comtes d’Urgell i la ciutat de Balaguer; Llibre de butxaca-88, Editorial Pòrtic, Barcelona, 1973, p. 147.

[76] Ídem.

[77] S. SOBRQUÉS i VIDAL, “El cas de Barnat de Cabrera. L’interregne vist des de Sicília”; op. cit., p. 115.

[78] Vg. A. DE FLUVIÀ, “Els Prades, línia del casal de Barcelona”, op. cit., p. 22.

[79] Ídem.

[80] LORENZO VALLA, Historia de Fernando de Aragón; edició de Santiago López Moreda, Akal Ediciones, S.A.; Madrid, 2002, p. 167.

[81] Ídem, p. 168.

[82] Ídem, p. 172.

[83] Ídem, p. 168.

[84] Ídem, p. 169.

[85] Ídem, p. 177.

[86] Ídem, p. 178.

[87] FRANCESCO GIUNTA, Aragoneses y catalanes en el Mediterráneo; traducció de Juana Bignozzi, Editorial Ariel, S.A.; Barcelona, 1989, p. 255.

[88] Ídem.

[89] Ídem, p. 254.

[90] Ídem.

[91] Vg. S. SOBREQUÉS, J. M. PONS i GURI, A. DE FLUVIÀ, “Els Cabrera”, Gran Enciclopèdia Catalana; op. cit., vol. 4, p. 67.

[92] Vg. CAIUS PARELLADA i CARDELLACH, “La dona del Descobridor”, Cristòfor Colom i Catalunya: una relació indefugible; Punt de Vista-25, La Llar del Llibre, S.A.; Barcelona, 1992, p. 47-60 i “Els catalans a Portugal”; Terra Rubra, any 12, Tarroja, gener-febrer de 2001, núm. 68, p. 7-10.

[93] Vg. JORDI BILBENY, Cristòfor Colom, Príncep de Catalunya; Librooks Barcelona, S.L.; Barcelona, 2019.

[94] DIEGO DE MONFAR Y SORS, “Historia de los Condes de Urgel” [de 1650]; publicada per Próspero Bofarull y Mascaró, Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón, tom X (1853), p. 262.

[95] R. CARRERAS VALLS, Los Catalanes Juan Cabot y Cristóbal Colom; op. cit., p. 95.

[96] Ídem.

[97] SANTIAGO SOBREQUÉS i VIDAL – JAUME SOBREQUÉS i CALLICÓ, La Guerra Civil Catalana del Segle XV; Estudis i Documents-21, 2a edició, Edicions 62, s/a; Barcelona, 1987, vol. II, p. 187.

[98] Cf. E. MIATJANA DE LAS DOBLAS, op. cit., p. 87-88.

[99] S. SOBREQUÉS i VIDAL – JAUME SOBREQUÉS i CALLICÓ, op. cit., p. 187.

[100] Cf. P. CATALÀ i ROCA, op. cit., p. 55.

[101] CAIUS PARELLADA, Colom venç Colombo. La vera naturalesa catalana del Descobridor del Nou Món; Aleu & Domingo, S.L.; Barcelona, 1985, p. 168.

[102] R. CARRERES VALLS, “Dictamen sobre un autògraf de Johan Colon o Colom, descobert a l’Arxiu de Protocols del Col·legi Notarial de Barcelona”; La Notaria, 12 (1932), p. 259, nota 1.

[103] Cf. S. SOBREQUÉS i VIDAL – J. SOBREQUÉS i CALLICÓ, op. cit., vol. II, p. 187.

[104] S. SOBREQUÉS - J.M. PONS i GURI - A. DE FLUVIÀ, op. cit., p. 68.

[105] Cf. V. COMA SOLEY, Jaime Ferrer de Blanes y el Descubrimiento de América; Imprenta de A. Ortega, Barcelona, 1952, p. 36.

[106] RAFAEL TORRENT i ORRI, “Jaume Ferrer de Blanes, els Comtes de Mòdica i la descoberta del Nou Món”; Anales del Instituto de Estudios Gerundenses, XXIII (1977), p. 50.

[107] R. TORRENT i ORRI, “Jaume Ferrer de Blanes, els Comtes de Mòdica i la descoberta del Nou Món”, op. cit., XXIV (1978), p. 94.

[108] E. MITJANA DE LAS DOBLAS, op. cit., p. 86.

[109] Cf. FRANCESC ALBARDANÉ, [“Arbre genealògic de la família barcelonina dels Colom-Bertran”], inèdit.

[110] Ídem.

[111] Cf. E. MITJANA DE LAS DOBLAS, op. cit., p. 86.

[112] Ídem, p. 84.

[113] Ídem.

[114] Ídem.

[115] Ídem, p. 84-85.

[116] Ídem, p. 85.

[117] Ídem, p. 89.

[118] Vg. FRANCESC ALBARDANÉ, [“Arbre genealògic de la família barcelonina dels Colom-Bertran”], inèdit.

[119] Cf. LUIS ARRANZ MÁRQUEZ, Don Diego Colón, Almirante, Virrey y Governador de las Indias; Tierra nueva e cielo nuevo-V, Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Instituto «Gonzalo Fernández de Oviedo», Madrid, 1982, tom I, p. 196.

[120] Cf. MANUEL BAZATAQUI VILLARROYA, “¿Cristóbal Colón, badalonés? El apellido Colom vinculado de siglos a nuestra ciudad”; Diario de Barcelona, dijous, 14 de setembre de 1972, p. III.

[121] Vg. JORDI BILBENY, “Els Colom de Barcelona i el barceloní Cristòfor Colom”; Paratge, 10 (1999), p. 35-52 i “Si En Jaume Colom i Alòs fou l’Almirall Diego Colom, En Joan Colom i Bertran fou el Descobridor d’Amèrica (Joan) Cristòfor Colom”; Terra Rubra, núm. 59, Tarroja, juliol-agost de 1999, p. 8-11.

[122] Cf. M. BAZATAQUI VILLARROYA, op. cit.

[123] Vg. P. CATALÀ i ROCA, op. cit., p. 56.

[124] Cf. J. VENTALLÓ, “Ahondando en la historia del descubrimiento de América. La labor de investigación de Josep Porter. El linaje de los Colom en Cataluña en el siglo XV. Marinos, militares, banqueros, religiosos y comerciantes. La «escola de mossèn Colom» en Barcelona”; La Vanguardia Española; dimecres, 11 de juliol de 1977, p. s/n.

[125] P[ERE] C[ATALÀ] R[OCA], “Els Colom de Barcelona”, Colom i el Món Català; Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 1993 , p. 79.

[126] RICARDO CARRERAS VALLS, “Importancia del Archivo Notarial de Barcelona. Interesantes descubrimientos sobre la familia de Colom”; La Notaria, 3 (1932), p. 60.

[127] Cf. ENRIC BAGUÉ, “Carles d’Aragó”, Gran Enciclopèdia Catalana; op. cit., vol. 4, p. 438.

[128] M. IRIBARREN, op. cit., p. 136.

[129] GEORGES DESDEVISES DU DEZERT, Don Carlos de Aragón, Príncipe de Viana. Estudio sobre la España del Norte en el Siglo XV; edició i traducció [de l’edició francesa de 1889] de Pascual Tamburri Bariain, Gobierno de Navarra–Departamento de Educación y Cultura, Iruña, 1999, p. 303.

[130] Cf. F. GIUNTA, op. cit., p. 253.

[131] “Datos Biográficos”, Cartas de Indias; Biblioteca de Autores Españoles-266, Ediciones Atlas, Madrid, 1974, vol. III, p. 740.

[132] Cf. ALONSO DE PALENCIA, Crónica de Enrique IV; Biblioteca de Autores Españoles-258, Ediciones Atlas, Madrid, 1975, vol. II, p. 310.

[133] P. E. TAVIANI, op. cit., p. 253.

[134] Vg. ANTONIO SEGURA MORERA, PILAR VALLEJO ORELLANA, JOSÉ FRANCISCO SÁEZ GUILLÉN, Catálogo de Incunables de la Biblioteca Capitular y Colombina de Sevilla; Cabildo de la Santa Metropolitana y Patriarcal Iglesia Catedral de Sevilla, Sevilla, 1999, p. 589.

[135] Ídem, p. 590.

[136] J. LALINDE ABADÍA, “El régimen virreino-senatorial en Indias”; op. cit., p. 38-39.

[137] E. MITJANA DE LAS DOBLAS, Colom Català; op. cit., p. 119.

[138] F. PÉREZ i MORAGON, op. cit.

[139] M. MERCÈ COSTA, “Virreis de Sicília”, op. cit.

[140] Vg. http://genealogy.euweb.cz/capet/capet63.html.

[141] Cf. EULÀLIA DURAN, “Cardona i Roís de Liori, Sanç de”, Gran Enciclopèdia Catalana; op. cit., vol. 4, p. 411.